

Evald Bundgård Iversen,
Bjarne Ibsen og
Jørn Hansen (red.)

Idrættens og civilsamfundets knaster

Kritiske
samfundsvidenskabelige
analyser

SYDDANSK UNIVERSITETSFORLAG

Evald Bundgård Iversen,
Bjarne Ibsen og Jørn Hansen (red.)

Idrættens og civilsamfundets knaster

Kritiske samfundsvidenskabelige analyser

Syddansk Universitetsforlag 2024

© Forfatterne og Syddansk Universitetsforlag 2024

Sats: Tarm Bogtryk

Omslag: Dorthe Møller

Omslagsfoto: Colourbox

ISBN 978-87-408-3548-9

Udgivet med støtte fra: Center for forskning i Idræt, Sundhed og
Civilsamfund; Forskningsenheden Active Living samt Institut for Idræt
og Biomekanik på Syddansk Universitet.

Publikationen er fagfællebedømt.

Find kontaktoplysningerne til ansatte ved Center for forskning i Idræt,
Sundhed og Civilsamfund på: www.sdu.dk/cisc.

Publikation er 'open source' og kan frit downloades fra universitypress.dk.

Mekanisk, fotografisk, elektronisk eller anden mangfoldiggørelse af
denne bog er kun tilladt med forlagets tilladelse eller ifølge overenskomst
med Copy-Dan.

Syddansk Universitetsforlag

Campusvej 55

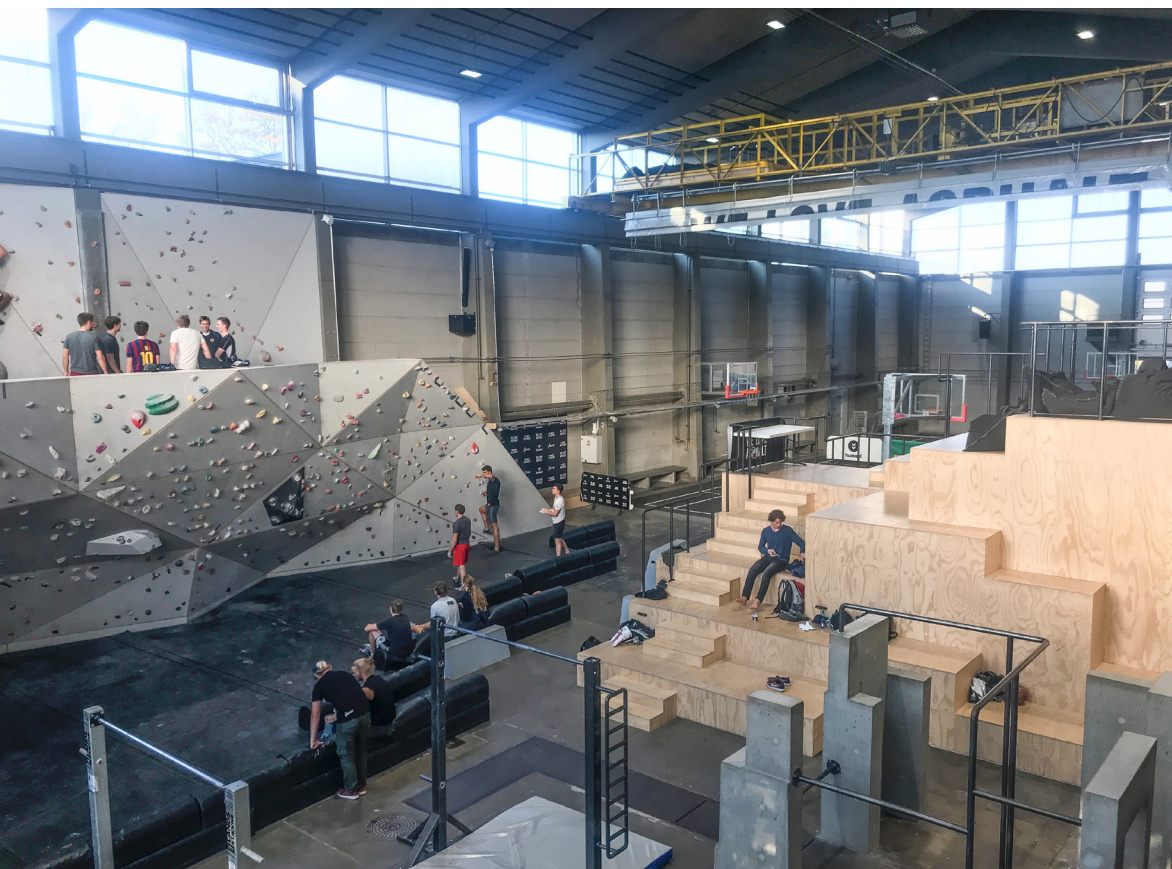
5230 Odense M

Tlf. 6615 7999

www.universitypress.dk

Faciliteter og rum for idræt, bevægelse og leg

Faciliteter og rum for idræt, bevægelse og leg er centrale i CISCs forskning. Senest er også de nyere facilitetstyper kommet i fokus – bl.a. en omfattende evaluering af de såkaldte GAME Streetmekkaer.

Fotograf: Signe Højbjerg Larsen og Zakarias Engell.

Er idrætsfaciliteter i Danmark ulige fordelt?

*Jens Høyer-Kruse, Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund,
Syddansk Universitet*

Abstract

Adskillige undersøgelser har påvist en social ulighed i fysisk aktivitet og deltagelse i idræt, hvor grupper med lav socioøkonomisk status er mindre tilbøjelige til at være aktive end grupper med højere socioøkonomisk status. Dog er det mere uklart, hvordan tilgængelighed til og brug af idrætsfaciliteter varierer for samme befolkningsgrupper. Formålet med denne analyse er at undersøge, om tilgængeligheden af idrætsfaciliteter (målt ved antallet af faciliteter i det samme lokalområde) varierer baseret på områdets fordeling af husstandsindkomster. Analysen anvender data fra Danmarks Statistiks Kvadratnet og Facilitetsdatabasen fra Idan/LOA. En partiel korrelationsanalyse i SPSS undersøger forholdet mellem facilitetstæthed og husstandsindkomst. Resultaterne viser generelt flere idrætsfaciliteter i områder med lavere husstandsindkomster sammenlignet med områder med højere husstandsindkomster. Dette antyder, at de mest velhavende områder ikke nødvendigvis har den højeste facilitetsdækning – en form for omvendt ulighed. Årsagerne hertil kan omfatte politiske prioriteringer, kulturhistoriske skævheder, adgang til forskellige transportformer, restriktiv planlægning og præferencer for specifikke idrætsaktiviteter eller en kombination af disse faktorer.

Indledning

I dette kapitel undersøger jeg, om fordelingen af idrætsfaciliteter mellem befolkningsgrupper med forskellige husstandsindkomster er lige eller ulige.

I de seneste 20 år har Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund (CISC) beskæftiget sig med omgivelsernes betydning for fysisk aktivitet og idrætsdeltagelse. Det omfatter bl.a. undersøgelser af betydningen af nærhed til idrætsfaciliteter (Høyer-Kruse, 2013), tilgængelighed til uderum (Arvidsen et al., 2022), infrastruktur og områdets kvaliteter (Skau Pawlowski et al., 2013) samt transportformer og bolignære aktivitetsmuligheder (Breum Christiansen og Troelsen, 2008).

Dette er sket sideløbende med en lignende udvikling i den internationale forskning i fysisk aktivitet og idræt fra slutningen af 1990'erne, hvor der er sket et paradigmeskifte fra individorienterede til helhedsorienterede eller såkaldte økologiske teorier og modeller. Dette skifte er baseret på forskningsresultater, der viser, at individorienterede teorier kun til en vis grad kan forklare forskelle mellem forskellige befolkningsgrupper, og at der er mange andre faktorer på forskellige niveauer, der påvirker vores adfærd i forhold til fysisk aktivitet og idræt. Forskningen i sundheds- og idrætsadfærd bygger i dag således på en tværdisciplinær tilgang mellem psykologiske, sociologiske og samfundsvidenskabelige studier, hvor der er sket en forskydning fra en fokusering på de psykologiske og sociale faktorer til også at medtænke det fysiske miljø.

Ifølge de økologiske modeller kan socioøkonomiske og sociodemografiske variable, geografisk placering og infrastruktur påvirke tilgængeligheden til og benyttelsen af idrætsfaciliteter (Høyer-Kruse, 2013). For eksempel kan personer med højere socioøkonomisk status have nemmere adgang til foreninger, klubber eller fitnesscentre, mens personer med lavere socioøkonomisk status muligvis har begrænset adgang til offentlige idrætsfaciliteter på grund af geografisk placering eller transportmæssige udfordringer.

Omgivelsernes betydning for fysisk aktivitet og idrætsdeltagelse

I dette afsnit vil jeg gennemgå tidligere forskning i dette felt og beskrive formålet med undersøgelsen.

I tråd med fremkomsten af økologiske teorier og modeller har antallet af internationale videnskabelige artikler siden 2001 omhandlende omgivelsernes betydning for fysisk aktivitet været markant stigende, hvilket bl.a. omfatter studier af betydningen af faktorer som det bebyggede miljø; nærhed til parker, legepladser og sportsfaciliteter; adgang og tilgængelighed såsom transport, gangstier og trafik; udemiljøet samt klima og vejr; og oplevelsen af sikkerhed og tryghed (Limstrand, 2008; McCormack og Shiell, 2011).

I en review-artikel sammenligner Limstrand en lang række videnskabelige undersøgelser fra både USA, Australien og Europa og konkluderer herudfra, at der er en positiv sammenhæng mellem tilstedeværelsen af og nærheden til faciliteter, der kan bruges til fysisk aktivitet (fx parker, legepladser, rekreative områder og idrætsanlæg), og det fysiske aktivitetsniveau (Limstrand, 2008). Disse resultater er dog ofte begrænset til individers opfattelse af omgivelserne, mens der kun er få undersøgelser, der bruger objektive mål for tilgængeligheden (Koohsari et al., 2016; Veitch et al., 2016; Heesch et al., 2015). Tilgængelighed behøver i øvrigt ikke kun at være baseret på afstand, men også om adgangen er fremkommelig i form af god infrastruktur samt områdets kvalitet, hvilket bekræftes af et studie i Danmark, hvor man finder, at mange brugere af parker er villige til at gå forbi deres nærmeste område for at besøge deres mest brugte område (Schipperijn et al., 2010).

Anden forskning har benyttet objektive mål for tilgængeligheden af idrætsfaciliteter for at undersøge sammenhængen med idrætsdeltagelse, dog med blandede resultater. Man fandt eksempelvis ingen sammenhæng i Holland (Prins, 2012), mens resultater fra andre studier i Europa (Prins et al., 2009), USA (Gordon-Larsen et al., 2006) og i Hong Kong (Wong et al., 2014) fandt positive sammenhænge. To tyske studier viser, at tilgængelighed til nogle typer af idrætsfaciliteter kan påvirke deltagelse mere end andre, f.eks. at afstanden til tennisbaner og svømmehaller ikke er signifikant korreleret med deltagelse i de respektive aktiviteter, der finder sted i disse facilitetstyper, mens afstanden til idrætshaller er signifikant korreleret med pigers deltagelse i fx gymnastik, håndbold og volleyball (Reimers et al., 2014), samt at tilstedeværelse af boldbaner kun har betydning for deltagelse i foreningsidræt (Wicker et al., 2013).

Et australsk studie peger på, at forskelle i fysisk aktivitet og idrætsdeltagelse kan skyldes bopæl, hvor man bor, dvs. at jo længere man bor væk fra byer og tæt befolkede områder, desto mindre fysisk aktiv er man på fast basis (Eime et al., 2015). Men undersøgelserne har også påvist, at socioøkonomisk status – enten udtrykt som uddannelsesniveau, indkomst eller en kombination af disse – er en kritisk faktor for deltagelse i fysisk aktivitet generelt og i idræt i særdeleshed (Eime et al., 2013). En undersøgelse på tværs af Skotland har vist, at der er flere tilgængelige idrætsfaciliteter i udsatte områder (Lamb et al., 2010), men at denne tilsyneladende fordel ikke afspejles i BMI blandt beboerne i de udsatte områder (Ellaway et al., 2016). Der kan også være andre faktorer på spil end socioøkonomisk status, når det handler om tilgængelighed og brug af idrætsfaciliteter.

Undersøgelser har således vist, at beboernes subjektive opfattelse af deres lokalområde påvirker deres brug af forskellige typer af lokale faciliteter, der kan fremme fysisk aktivitet (Gidlow og Ellis, 2011; Ball et al., 2008). Prisen for at bruge faciliteter (Kruger et al., 2007) og deres opfattede tilgængelighed kan være vigtigere end eksempelvis socioøkonomisk status. Adgang til forskellige transportmidler til idrætsfaciliteter kan også være vigtigere for nogle grupper, f.eks. ældre (Annear et al., 2009). Endelig kan en medvirkende faktor være, i hvilken grad forskellige grupper opfatter idrætsfaciliteter som passende for deres behov (Cleland et al., 2013; Cleland og Ball, 2013).

Mange af de hidtidige studier og undersøgelser har dog haft begrænsninger. Enten har man ikke benyttet objektive mål for tilgængeligheden, eller også har analysen være relativt afgrænset i de undersøgte målgrupper og geografiske områder, eller også har man manglet data om respondenternes socioøkonomiske og demografiske baggrund.

I Danmark har Idrættens Analyseinstitut (Idan) gentagne gange påvist med deres undersøgelser af danskernes motions- og sportsvaner, at der er sociale uligheder i både børns, unges og voksnes idrætsvaner. For eksempel er børn og unge af forældre med anden etnisk baggrund end dansk mindre tilbøjelige til at deltage i idræt, og voksne, som er ledige på konstanthjælp, førtidspensionister og voksne på orlov, er mindre tilbøjelige til at dyrke idræt i forhold til voksne i beskæftigelse. De mange undersøgelser af motions- og sportsvaner fra Idan har også vist, hvilke facilitetstyper der

benyttes mest på tværs af f.eks. køn, alder og urbaniseringsgrad, men har kun i meget begrænset omfang beskæftiget sig med deres betydning for befolkningens motions- og idrætsvaner (Pilgaard og Rask, 2016; Rask et al., 2020).

Netop faciliteternes betydning for idrætsdeltagelsen, hvor der tages højde for socioøkonomiske forskelle, har CISC beskæftiget sig med i forskningsprojektet 'Danmark i Bevægelse' (www.danmarkibevægelse.dk). I en analyse af forskelle på idrætsdeltagelsen mellem kommuner i Danmark har vi fundet, at det relative antal idrætsfaciliteter har en forholdsvis lille betydning for voksnes idræts- og motionsdeltagelse, både for den generelle idræts- og motionsdeltagelse og for deltagelsen i specifikke idrætsgrene. Forskellene mellem kommunerne i antallet af aktive skyldes primært forskellene i befolkningssammensætningen. Kommuner med mange borgere med en videregående uddannelse, en ung befolkning og få borgere i udsatte positioner har en højere idræts- og motionsdeltagelse end kommuner med mange borgere uden en uddannelse eller med en kort uddannelse, mange ældre og mange borgere i udsatte positioner. Dvs. at socioøkonomisk status har langt større betydning for voksne borgers idrætsdeltagelse, end facilitetsdækningen i en kommune har (Ibsen et al., 2021). På sin vis udfordrer resultater fra Danmark i Bevægelse således de helhedsorienterede økologiske modeller ved at finde, at det her er de individorienterede faktorer, der forklarer forskellene i idræts- og motionsdeltagelsen.

Der kan være mange mulige forklaringer på disse resultater, f.eks. at der i langt de fleste kommuner er faciliteter nok til, at de fleste voksne kan dyrke de idrætsaktiviteter, de ønsker – altså at de fleste kommuner har en 'grundforsyning' eller måske ligefrem 'overforsyning' af faciliteter. Analysen er også gennemført på kommuneniveau, og således tager tallene ikke højde for forskelle internt i kommunerne på antallet af faciliteter. For selvom mange kommuner har forholdsvis mange idrætsfaciliteter, så gælder det ikke nødvendigvis i hele kommunen, og i geografisk store kommuner kan nogle borgere have langt til nærmeste relevante idrætsfacilitet. Endelig har analysen heller ikke taget højde for, at der typisk også er store forskelle i en kommune på den geografiske fordeling af borgere med forskellig socioøkonomisk status.

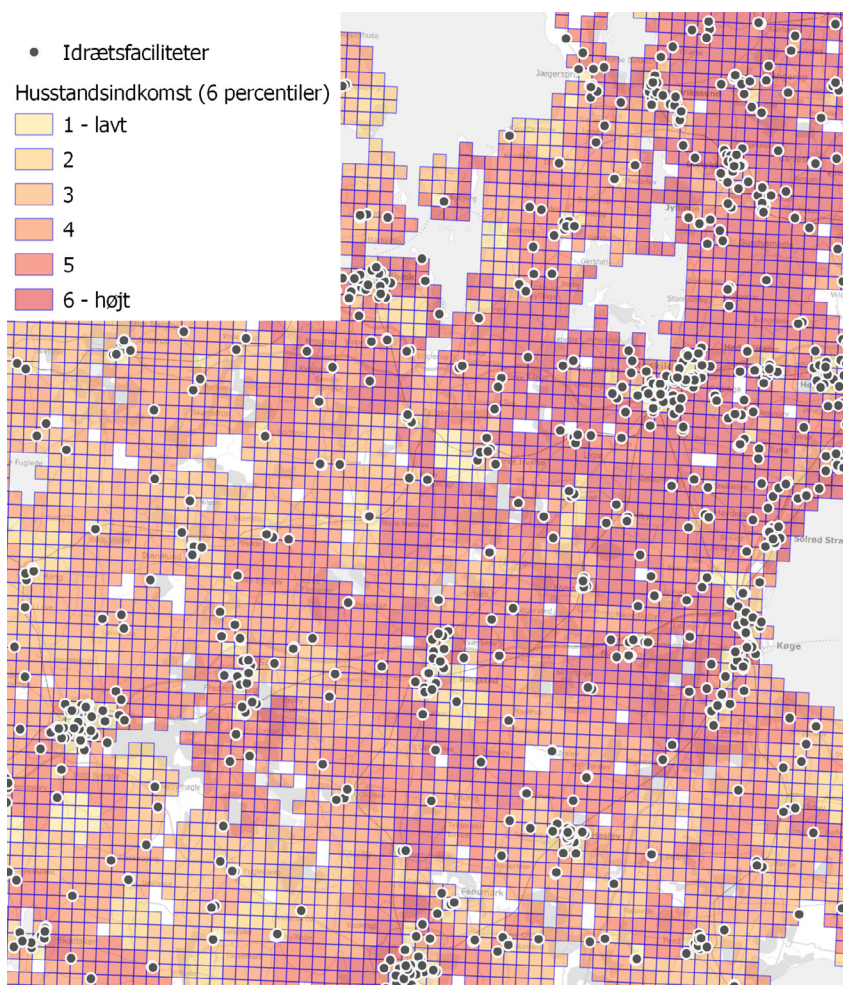
Så hvad sker der, hvis vi 'ophæver' de kommunale grænser og zoomer ind på mindre geografiske enheder, som mere præcist udtrykker variationen i både facilitetsdækningen og den socioøkonomiske fordeling af befolkningen?

Formålet med denne analyse er således at undersøge, om tilgængelighed til idrætsfaciliteter (udtrykt ved antallet af idrætsfaciliteter i samme område) varierer efter områdets socioøkonomiske status. Mere specifikt undersøger jeg, om de områder med de mest velhavende borgere nyder det højeste niveau af facilitetsdækning.

Metode

Analysen benytter data fra Det danske Kvadratnet fra Danmarks Statistik (Danmarks Statistik, 2023) samt Facilitetsdatabasen (Facilitetsdatabasen, 2023) fra Idan/LOA. Det danske Kvadratnet er en geografisk inddeling af Danmark i forskellige kvadratiske cellestørrelser med sidelængder på 50, 10, 5 eller 1 km eller mindre endnu, der benyttes som struktur for demografiske og socioøkonomiske data på befolkningsniveau samt oplysninger om eksempelvis bebyggelse, infrastruktur og naturindhold. I denne analyse benyttes en inddeling på 1 km x 1 km celler.

Facilitetsdatabasen er en landsdækkende database over idrætsanlæg og faciliteter, der omfatter lidt under 12.000 private, offentligt ejede og selvejende faciliteter inden for 24 facilitetstyper. Oplysninger om idrætsanlæggene indeholder bl.a. deres geografiske placering – og således kan idrætsanlæggene i databasen indplaceres i kvadratnetceller, så man får et udtryk for facilitetstætheden i cellerne, der dækker Danmark (se figur 1)

Figur 1. Udsnit af Sjælland med idrætsfaciliteter fordelt i 1 km x 1 km kvadratnetceller. Cellerne er farvet ud fra niveauet for husstandsindkomst i de 6 percentiler i analysen.

Analysen benytter et udtræk fra facilitetsdatabasen fra 11. marts 2023, som dækker 24 facilitetstyper.¹ I forhold til socioøkonomi benyttes data om husstandsindkomst opdelt i kvadratnetceller, som er hentet hos DST 1. januar 2021. Husstandsindkomsten er beregnet som summen af alle personindkomster før skat hos medlemmer af husstanden og er opgjort som andelen af husstande med samlet indkomst fordelt på seks percentiler for husstandsindkomstens størrelse (0-10, 11-25, 26-50, 51-75, 76-90 og 91-100)² i hver kvadratnetcelle. Celler med færre end 6 indbyggere er sorteret fra i analysen (se tabel 1).

For at undersøge sammenhængen mellem facilitetstæthed og husstandsindkomst udføres en partiel korrelationsanalyse i SPSS, hvor befolkningstæthed er inkluderet som kontrolvariabel. Tidligere undersøgelser har vist, at der er en tæt sammenhæng mellem befolkningstæthed og facilitetstæthed (Kaas, 2013).

Analysen udføres som en 'two-tailed test' ved hjælp af Pearsons korrelationskoefficient for at teste hypotesen om, at områder (udtrykt som kvadratnetceller) med høj andel af husstande med indkomst i de øvre percentiler har en højere facilitetstæthed end områder med en høj andel af husstande med indkomst i de nedre percentiler. Analysen giver mulighed for at undersøge sammenhængen mellem facilitetstæthed og husstandsindkomst fordelt på de seks percentiler, mens der samtidig tages højde for effekten af befolkningstæthed i hver kvadratnetcelle.

Resultater

Danmark har et samlet areal på omkring 42.000 km² – svarende til det samme antal kvadratnetceller i den anvendte størrelse. I de partielle korrelationsanalyser ses der bort fra celler med færre end 6 beboere, da opgørelsen af husstandsindkomst bliver usikker i tyndt befolkede områder.

1 Alpine skianlæg (3), atletikanlæg (317), badmintonhaller (72), bowlingcentre (79), fitnesscentre (1.555), fodboldanlæg (1.797), golfanlæg (94), idrætslokaler/sale under 300 m² (2.442), is- og skøjteanlæg (34), kabelbaner (7), mountainbikespor (154), orienteringsbaner (161), padelcentre (252), parkouranlæg (109), rideanlæg (413), ro- og kajakanlæg (6), skatefaciliteter (191), skydeanlæg (511), små idrætshaller 300-799 m² (666), squashbaner (66), store idrætshaller 800 m² (1.633), svømmeanlæg (388), udendørs tennisanlæg (610) samt tennishaller (93).

2 Percentil 0-10 svarende til under 199.926 kr. i husstandsindkomst, percentil 11-25 fra 199.926 til 274.293 kr., percentil 26-50 fra 274.294 til 452.483 kr., percentil 51-75 fra 452.484 til 769.411 kr., percentil 76-90 fra 769.412 til 1.093.088 kr. og percentil 91-100 svarende til over 1.093.088 kr. i husstandsindkomst.

I analysen benyttes således de resterende 32.830 celler, hvori der er mere end 5 beboere, og hvoraf 4.050 indeholder mindst én idrætsfacilitet. Cellerne anvendt i analysen er markeret med grønt i tabel 1. Facilitetstyper med færre end 10 anlæg sorteres fra i analysen for de enkelte facilitetstyper. Det gælder alpine skianlæg, kabelbaner samt ro- og kajakanlæg.

Antal pers. pr. km²	0 faciliteter	1 facilitet	2-5 faciliteter	6-10 faciliteter	over 10 faciliteter
0 pers.	0 †	0 †	0 †	0 †	0 †
1-5 pers.	7.162 †	161 †	40 †	10 †	0 †
6-25 pers.	17.983	434	104	9	2
26-250 pers.	9.177	740	440	57	12
251-1000 pers.	1.267	413	536	190	31
over 1000 pers.	353	191	549	240	102

Tabel 1. Antal kvadratnetceller opgjort efter antal personer og antal faciliteter (antal).
† disse celler udgår af analysen.

Resultaterne fra korrelationsanalyserne i tabel 2 viser, at der for hovedparten af de 21 facilitetstyper er en signifikant positiv korrelation mellem andelen af husstande med indkomst i de nedre 3 percentiler (0-10, 11-25 og 26-50) og antallet af faciliteter i cellerne. Og der er en signifikant negativ korrelation mellem de øvre percentiler (50-75, 76-90 og 91-100) og antallet af faciliteter i cellerne. Dette mønster er tydeligst for de mest udbredte facilitetstyper: atletikanlæg, bowlingcentre, fitnesscentre, fodboldanlæg, idrætslokaler/sale under 300 m², padelcentre, skatefaciliteter, skydeanlæg, små idrætshaller (300-799 m²), store idrætshaller (over 800 m²), svømmeanlæg og udendørs tennisanlæg.

For en række facilitetstyper, såsom badmintonhaller og mountainbikespor, er resultaterne fra korrelationsanalyserne ikke-signifikante. Og endelig går facilitetstyperne golfanlæg og rideanlæg imod ovenstående

mønster med omvendt korrelation ift. resten af facilitetstyperne (negativ ved nedre percentiler og positiv ved øvre).

Når alle idrætsfaciliteter aggregeres i de enkelte celler, er resultatet ligeledes, at der er signifikant positiv korrelation i de nedre percentiler og tilsvarende signifikant negativ korrelation i de øvre percentiler (tabel 2). Så jo større andel af husstandene i kvadratterne, der har indkomst i de nedre tre percentiler, jo mere er der en tendens til flere idrætsfaciliteter, dvs. bedre facilitetsdækning. Og relativt flere husstande med indkomst i de øvre tre percentiler korrelerer signifikant med færre idrætsfaciliteter, dvs. dårligere facilitetsdækning.

Med andre ord er der relativt flere idrætsfaciliteter i områder med forholdsvis mange beboere i den lave ende af den socioøkonomiske skala – og tilsvarende færre idrætsfaciliteter i områder med mange beboere i den høje ende af skalaen. En slags omvendt ulighed.

Antal faciliteter i cellerne	Ind-komst i percentil 0-10	Ind-komst i percentil 11-25	Ind-komst i percentil 26-50	Ind-komst i percentil 51-75	Ind-komst i percentil 76-90	Ind-komst i percentil 91-100
Alle facilitetstyper samlet	0,04***	0,12***	0,05***	-0,09***	-0,07***	-0,03***
Atletikanlæg	0,02***	0,06***	0,03***	-0,05***	-0,03***	-0,02**
Badmintonhaller	0,00	0,00	0,00	-0,01	-0,01	0,01
Bowlingcentre	0,05***	0,05***	0,03***	-0,03***	-0,04***	-0,03***
Fitnesscentre	0,07***	0,09***	0,05***	-0,06***	-0,07***	-0,06***
Fodboldanlæg	0,01	0,09***	0,04***	-0,06***	-0,04***	-0,03***
Golfanlæg	0,00	-0,01	-0,01**	-0,02**	0,01	0,03***
Idrætslokaler/sale (<300 m ²)	0,02**	0,06***	0,03***	-0,04***	-0,04***	-0,02***
Is- og skøjteanlæg	0,01**	0,02**	0,00	-0,02**	-0,01**	0,00
Mountainbikespor	0,00	0,01	0,00	-0,01	0,00	0,00
Orienteringsbaner	-0,02**	0,01*	0,00	-0,04***	-0,01	0,04***
Padelcentre	0,02***	0,05***	0,02**	-0,04***	-0,03***	-0,01*
Parkouranlæg	0,03***	0,03***	0,01*	-0,01*	-0,03***	-0,02***
Rideanlæg	-0,02***	-0,01*	-0,03***	-0,03***	0,02**	0,05***
Skatefaciliteter	0,02***	0,04***	0,02***	-0,03***	-0,03***	-0,02**
Skydeanlæg	0,02***	0,07***	0,03***	-0,05***	-0,04***	-0,02**
Små idrætshaller (300-799 m ²)	0,00	0,03***	0,01	-0,02***	-0,02**	-0,01
Squashbaner	0,01	0,02**	0,01	-0,02***	-0,01*	0,00
Store idrætshaller (>800 m ²)	0,03***	0,10***	0,04***	-0,07***	-0,05***	-0,03***
Svømmeanlæg	0,05***	0,07***	0,03***	-0,05***	-0,05***	-0,03***
Tennisanlæg, udendørs	0,00	0,06***	0,02**	-0,05***	-0,03***	0,00
Tennishaller	0,01*	0,01	-0,01	-0,03***	-0,01	0,03***

Tabel 2. Andele husstande med indkomst i de seks percentiler i cellerne korreleret med antal faciliteter, samlet antal såvel som antal af de enkelte facilitetstyper i cellerne.

*p < 0.05, **p < 0.01, ***p < 0.001

Diskussion

Analysen viser, at der generelt er flere idrætsfaciliteter i områder med lavere indkomster end i områder med højere indkomster. Dette betyder, at de mest velhavende områder typisk ikke har det højeste niveau af facilitetsdækning. Resultaterne forkaster analysens hypotese og åbner op for en diskussion af mulige faktorer, der kan forklare den omvendte korrelation mellem indkomst og idrætsfaciliteter – den omvendte ulighed.

En mulig forklaring på den observerede ulighed i fordelingen af idrætsfaciliteter kan være en historisk social- og fritidspolitisk prioritering i Danmark, der har haft betydelig indflydelse på tildelingen af ressourcer og den efterfølgende udvikling af forskellige områder. Imidlertid synes en sådan direkte styring af fordelingen af idrætsfaciliteter til fordel for de mindre bemedlede på kommunalt niveau mindre sandsynlig i betragtning af den kulturhistoriske udvikling af idrætsfaciliteter i Danmark. I 1960'erne og 1970'erne var det primært sognepolitik, der drev udviklingen og opførelsen af lokale idrætsfaciliteter i konkurrence med andre sogne og lokalområder uden hensyntagen til eventuelle socialpolitiske hensyn (Kulturministeriet, 2009). Det var især de små kommuner, der i 1960'erne og 1970'erne fik forholdsvis mange idrætsfaciliteter, og som var beboet af relativt mange borgere med lav uddannelse og indkomst. Dermed kan den observerede omvendte ulighed i fordelingen af idrætsfaciliteter i dag delvist tilskrives byggeboommet af idrætsfaciliteter i den nævnte periode for 50 år siden, som primært tilgodeså de små kommuner med få indbyggere.

En anden faktor, der kan have indflydelse på fordelingen af idrætsfaciliteter, er planloven. Planloven opstiller de grundlæggende regler, der skal sikre en sammenhængende fysisk planlægning, der forener de samfundsmæssige interesser i arealanvendelsen og skaber gode rammer for vækst og udvikling – herunder også for fritidslivet. Det kan være vanskeligt at placere idrætsfaciliteter i områder med tæt bebyggelse, da det kan give anledning til støj- og trafikproblemer. Og måske er beboere i tæt befolkede områder bare ikke interesserede i mere byggeri? På den anden side kan tilstedeværelsen af bestemte typer af idrætsfaciliteter i et lokalområde gøre området attraktivt og derfor tiltrække borgere med gode indtægter. Eller også det omvendte – at selvom man gerne dyrker idræt, så er et idrætsanlæg i baghaven ikke særligt attraktivt? Dette kan være tilfældet i områder

med borgere med høje indtægter, som omfatter ressourcestærke borgere, der har lettere ved at kæmpe for eller imod idrætsfaciliteter og rekreative områder og dermed også har større indflydelse på planlægningen.

En potentiel forklaring på den observerede ulighed i fordelingen af idrætsfaciliteter kan være økonomiske incitamenter for kommuner. Når kommuner skal sælge arealer til by- og boligudvikling, kan de opnå større indtægter ved at prioritere boligområder frem for arealer til idræt, foreningsliv, faciliteter eller rekreative områder. Dette gælder især større byer og befolkningstætte områder og kan aktuelt ses i udviklingen af Ørestaden og Nordhavn i København (Altinget, 2021). Som en konsekvens heraf kan det være mere økonomisk attraktivt og mindre besværligt for kommuner og investorer at undlade at anlægge idrætsfaciliteter i disse nye byområder. Dermed kan bestræbelserne på at sikre en bestemt beboersammensætning og bestemte boligtyper være afgørende for, om der kan bygges idrætsfaciliteter i området eller ej. Dette kan være en medvirkende faktor til den observerede ulighed i fordelingen af idrætsfaciliteter mellem mere og mindre velstillede områder.

Adgangen til transport mellem områder kan også spille en rolle i forhold til tilgængeligheden af idrætsfaciliteter. Hvis der er en god offentlig transportforbindelse mellem områderne, kan det gøre det nemmere for beboere i områder med færre faciliteter at tage til andre områder for at dyrke sport. Men hvis der ikke er gode transportforbindelser, kan det være svært for nogle beboere at tage til andre områder for at dyrke sport, og det kan betyde, at de har dårligere adgang til idrætsfaciliteter end beboere i områder med flere faciliteter. Undersøgelsen af Ellaway et al. (2016) viser dog, at der ikke er en stærk sammenhæng mellem brug af idrætsfaciliteter og adgang til forskellige transportformer, mens undersøgelsen af Annear et al. (2009) viser, at adgang til forskellige transportmidler kan være vigtig for visse grupper, for eksempel ældre.

En femte mulig faktor, som kan have indflydelse på, hvor mange idrætsfaciliteter der bliver bygget i forskellige områder, er den type af idræt, der dyrkes i det enkelte område. Vi ved fra undersøgelsen 'Danmark i Bevægelse', at der er store forskelle mellem kommunerne på, i hvilken grad forskellige aktiviteter dyrkes. Det gælder dog kun for voksne og på kommuneniveau, hvilket ikke nødvendigvis kan forklare den omvendte skævhed i fordelingen

af faciliteter. Men måske kan afvigerne i resultatafsnittet benyttes her? For både golfanlæg og rideanlæg gælder det, at der er flere af disse i celler med store andele i de øverste indkomst-percentiler. Skal dette tages som udtryk for, at beboere i velstillede områder i højere grad dyrker golf og ridning (det vil i hvert fald bekræfte en del forestillinger eller fordomme), og at disse facilitetstyper derfor er til stede i disse områder i lidt større grad?

Spørgsmålet er, om det er udbuddet af faciliteter og specifikke facilitetstyper i det kvadrat, hvor man bor, som har betydning for idrætsdeltagelsen? Det kan jo godt være, at man bor i et område med mange idrætsfaciliteter tæt på, men der er bare ikke den type, man har brug for til den aktivitet, man gerne vil dyrke. Og derfor må man 'uden for' sin celle eller sit område for at finde en passende facilitet. Vi ved fra andre undersøgelser af afstand til idrætsfaciliteter, at de fleste både voksne og børn ikke benytter de nærmeste idrætsfaciliteter (Høyer-Kruse, 2013).

Og dette leder frem til en sidste overvejelse, om vi ser på forskningsspørgsmålet eller hypotesen i den rette opløsning? Er den anvendte celledørrelse på 1 km x 1 km for lille et område at analysere på, når mange ofte har en langt større aktionsradius og benytter flere destinationer længere væk. Hvis vi benytter celledørrelser med sidelængder på 5 eller 10 km, vil vi dog miste detaljeringsgraden i variationerne imellem de seks percentiler for husstandsindkomst og vil desuden få mange flere celler, som qua deres størrelse vil indeholde idrætsfaciliteter og dermed også miste noget af variationen.

Der kan være flere faktorer, der bidrager til den observerede omvendte korrelation mellem husstandsindkomst og facilitetsdækning end de faktorer, der er nævnt og diskuteret ovenfor. Derfor kan der være behov for yderligere undersøgelser og analyser for at opnå en mere nuanceret forståelse af de underliggende årsager til resultaterne. Fremtidig forskning kan fokusere på den faktiske brug af idrætsfaciliteter i forskellige områder og undersøge, hvordan denne adgang påvirker befolkningens sundhed og velvære. Derudover kan der være behov for en mere detaljeret forståelse af de typer af idrætsaktiviteter, der praktiseres i forskellige områder, og hvordan disse aktiviteter påvirker individet og samfundet som helhed. Endelig kunne det være interessant at undersøge beslutningsprocessen vedrørende anlæggelsen af idrætsfaciliteter. Tages der hensyn til beboer-

sammensætningen i planlægningen? Er analysens resultater udtryk for en mere eller mindre bevidst politik med ønske om faciliteter i områder med mange lavindkomstbeboere? Eller er idrætsanlæg placeret i områder, hvor de ikke generer ressourcestærke beboere, og hvor grundpriserne er lave?

Konklusion

Analysen viser, at områder med mange med lave husstandsindkomster har en høj koncentration af idrætsfaciliteter end områder med mange med højere husstandsindkomster. Dette kan tilskrives en række faktorer, herunder politiske prioriteringer, kulturhistoriske skævheder, adgang til forskellige transportformer, planlovgivning, der begrænser placeringen af idrætsfaciliteter i mere velstående områder, præferencer for bestemte idrætsaktiviteter eller en kombination af disse faktorer.

Selvom fordelingen af idrætsfaciliteter i Danmark favoriserer områder med lavere husstandsindkomster, er det fortsat uafklaret, om dette har bidraget til at reducere den sociale ulighed i idrætsdeltagelsen, men det har bestemt ikke skabt lighed i deltagelsen.

Forfatterbeskrivelse

Jens Høyer-Kruses primære forskningsområder er idrætsfaciliteter og idræts- og bevægelsesvaner med udgangspunkt i spørgeskema- og GIS-undersøgelser. Han har senest publiceret en rapport om bevægelsesvanerne i Grønland, som belyser betydningen af motiver, muligheder og barrierer for bevægelse i grønlandernes hverdagsliv. Derudover har han for nyligt bidraget til videnskabelige artikler om sammenhænge mellem selvvurderet helbred og idrætsaktiviteter samt motiver for deltagelse i forskellige aktivitetstyper, begge artikler baseret på data fra forsknings- og formidlingsprojektet Danmark i Bevægelse.

Litteratur

Altingets hjemmeside (2021). <https://www.altinget.dk/idraet/artikel/dgi-storkoebenhavn-husk-idraettens-faellesskaber-i-byudviklingen> (hentet 06.10.23).

- Annear, M.J., Cushman, G., Gidlow, B. (2009). Leisure time physical activity differences among older adults from diverse socioeconomic neighborhoods. *Health Place*. 15(2):482–90.
- Arvidsen, J., Ishøi, A. og Andkjær, S. (2022). Nye rammer for børns aktive udeliv – Evaluering af indsatser i NatureMoves-projektet. Odense, Institut for Idræt og Biomekanik, Active Living, Movements, 2022:1.
- Ball, K., Jeffery, R.W., Crawford, D.A., Roberts, R.J., Salmon, J. og Timperio, A.F. (2008). Mismatch between perceived and objective measures of physical activity environments. *Prev Med*. 47(3):294–8.
- Breum Christiansen, L. og Troelsen, J. (2008). Bevægelsesmuligheder i Roskilde By. Odense, Institut for Idræt og Biomekanik, Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund, Movements, 2008:10.
- Cleland, V. og Ball, K. (2013). What might work? Exploring the perceived feasibility of strategies to promote physical activity among women living in socioeconomically disadvantaged neighbourhoods. *Health Educ Res*. 28(2):205–19.
- Cleland, V.J., Ball, K. og Crawford, D. (2013). Is a perceived supportive physical environment important for self-reported leisure time physical activity among socioeconomically disadvantaged women with poor psychosocial characteristics? An observational study. *BMC Public Health*. 13:280.
- Danmarks Statistiks hjemmeside (2023). <https://www.dst.dk/da/TilSalg/produkter/geodata/kvadratnet> (hentet 06.10.23).
- Eime, R.M., Charity, M.J., Harvey, J.T. og Payne, W.R. (2015). Participation in sport and physical activity: Associations with socioeconomic status and geographical remoteness. *BMC Public Health*. 15:434.
- Eime, R.M., Harvey, J.T., Craike, M.J., Symons, C.M. og Payne, W.R. (2013). Family support and ease of access link socioeconomic status and sports club membership in adolescent girls: A mediation study. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity* 10:50.
- Ellaway, A., Lamb, K.E., Ferguson, N.S. og Ogilvie, D. (2016). Associations between access to recreational physical activity facilities and body mass index in Scottish adults. *BMC Public Health* 16:756.
- Facilitetsdatabasens hjemmeside (2023). <https://www.idan.dk/projekter/facilitetsdatabasen/> (hentet 11.03.23).

- Gidlow, C. og Ellis, N. (2011). Neighbourhood green space in deprived urban communities: issues and barriers to use. *Local Environment*. 16(10): 989–1002.
- Gordon-Larsen, P., Nelson, M.C., Page, P. og Popkin, B.M. (2006). Inequality in the built environment underlies key health disparities in physical activity and obesity. *Pediatrics*. 117(2):417-24.
- Heesch, K.C., Giles-Corti, B. og Turrell, G. (2015). Cycling for transport and recreation: Associations with the socioeconomic, natural and built environment. *Health Place*. 36:152-61.
- Høyer-Kruse, J. (2013). Kommunal planlægning af idrætsfaciliteter: Planning of sport facilities in municipalities. Odense: Syddansk Universitet. Institut for Idræt og Biomekanik.
- Ibsen, B., Elmoose-Østerlund, K. og Høyer-Kruse, J. (2021). Kommunale forskelle på danskernes bevægelsesvaner – årsager og forklaringer. Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund, SDU.
- Kaas, T. (2013). Analyse af Lokale og Anlægsfondens facilitetsdatabase.
- Koohsari, M.J., Sugiyama, T., Mavoa, S., Villanueva, K., Badland, H. og Giles-Corti, B. (2016). Street network measures and adults' walking for transport: Application of space syntax. *Health Place*. 38:89-95.
- Kruger, J., Carlson, S.A. og Kohl 3rd H.W. (2007). Fitness facilities for adults: differences in perceived access and usage. *American Journal of Preventive Medicine* 32(6):500–5.
- Kulturministeriet (2009). Idræt for alle, Breddeidrætsudvalgets rapport – baggrund og analyse; København.
- Lamb, K.E., Ferguson, N.S., Wang, Y., Ogilvie, D. og Ellaway, A. (2010). Distribution of physical activity facilities in Scotland by small area measures of deprivation and urbanicity. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*. 7:76.
- Limstrand, T. (2008). Environmental characteristics relevant to young people's use of sports facilities: A review. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*. 18(3):275-87.
- McCormack, G. og Shiell, A. (2011). In search of causality: A systematic review of the relationship between the built environment and physical activity among adults. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*. 8(1):125.

- Pilgaard, M. og Rask, S. (2016). Danskernes motions- og sportsvaner 2016, Idrættens Analyseinstitut. København.
- Prins R.G., Mohnen, S.M., van Lenthe, F.J., Brug, J. og Oenema, A. (2012). Are neighbourhood social capital and availability of sports facilities related to sports participation among Dutch adolescents. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*. 9:90.
- Prins, R.G., Oenema, A., van der Horst, K. og Brug, J. (2009). Objective and perceived availability of physical activity opportunities: Differences in associations with physical activity behavior among urban adolescents. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*. 6(1):70.
- Rask, S., Petersen, F., Hansen, K. og Eske, M. (2022). Danskernes motions- og sportsvaner 2020. Idrættens Analyseinstitut. Aarhus.
- Reimers, A., Wagner, M., Alvanides, S., Steinmayr, A., Reiner, M. og Schmidt, S. (2014). Proximity to sports facilities and sports participation for adolescents in Germany. *PLoS One*. 9(3):e93059.
- Schipperijn, J., Stigsdotter, U.K., Randrup, T.B. og Troelsen, J. (2010). Influences on the use of urban green space – A case study in Odense, Denmark. *Urban Forestry & Urban Greening*. 9(1), 25-32.
- Skau Pawlowski, C., Breum Christiansen, L., Schipperijn, J. og Troelsen, J. (2013). EN GOD OMVEJ – Bevægelse i lokalområdet: Samlet evaluering af otte kommunale anlægs projekter til fremme af rekreativ fysisk aktivitet. Odense, Institut for Idræt og Biomekanik, Movements, 2013:3.
- Veitch J., Abbott G., Kaczynski A.T., Wilhelm Stanis S.A., Besenyi G.M. og Lamb K.E. (2016). Park availability and physical activity, TV time, and overweight and obesity among women: Findings from Australia and the United States. *Health Place*. 38:96-102.
- Wicker, P., Hallmann, K. og Breuer, C. (2013). Analyzing the impact of sport infrastructure on sport participation using geo-coded data: Evidence from multi-level models. *Sport Manag Rev*. 16(1):54-67.
- Wong, B., Ho, S-Y., Lo, W-S., Cerin, E., Mak, K-K. og Lam, T-H. (2014). Longitudinal relations of perceived availability of neighborhood sport facilities with physical activity in adolescents: An analysis of potential moderators. *Journal of Physical Activity and Health*. 11(3):581-7.

I overført betydning er en 'knast' en forhindring eller et problem, som står i vejen for at nå et mål. I nærværende antologi om 'Idrættens og civilsamfundets knaster' går vi tæt på nogle af de problemstillinger inden for idrætten og civilsamfundet, som ofte debatteres. Antologien er inddelt i fire afsnit: Civilsamfundet, Idrætsforeninger, Faciliteter og rum for idræt, bevægelse og leg samt Social ulighed i sundhed og idrætsdeltagelsen. I hvert afsnit behandles aktuelle samfundsvidenskabelige problemstillinger ud fra en kritisk vinkel med henblik på at skabe nye indsigter, der kan bidrage til at overvinde 'knasterne' og skabe forandringer i civilsamfundet og idrætten. Antologien udgives i anledning af Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfunds 20 års jubilæum.

Find kontaktoplysningerne til ansatte ved Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund på: www.sdu.dk/cisc.

Publikation er 'open source' og kan frit downloades fra www.universitypress.dk.